

(Fortsættelse 05):

MIT FØRSTE MØDE MED DØDEN

En sen efterårsdag, da jeg som cirka 4-årig sad og kiggede ud ad dagligstuevinduet, så jeg pludselig et i mine øjne mærkværdigt optog ude på vejen: En hestetrucken sort rustvogn med en mørk, blomstersmykket egetræskiste på ladet, passerede forbi vores hus med retning op mod byen og kirken. Rustvognens lad var åbent og havde et tag, der blev båret af fire snoede, florumvundne søjler, nærmest som på en gammeldags himmelseng. Der var fire sorte heste foran vognen, og kusken og hans medhjælper, som begge sad på bukken, var iklædt sort tøj og høj, sort hat. Bag rustvognen gik et følge af ligeledes sortklædte mennesker, mændene med høje, sorte hatte og kvinderne med sort hat og slør, der dækkede ansigterne. Mændene var iklædt lange, sorte frakker, mens kvinderne havde ankellange og ligeledes sorte kjoler på. Jeg bemærkede også, at flere af følget bar sorte armbind udenpå det i forvejen sorte tøj.

Indtrykket af optøget, mens det langsomt bevægede sig forbi vores hus, var mørkt og dystert som den sorg, jeg på det tidspunkt endnu ikke selv kendte til. Men som man vil forstå, har jeg aldrig kunnet glemme dette mit første møde med og indtryk af døden. Hvem den pågældende afdøde var, har jeg ingen viden eller erindring om, men det må have været en af sognets velstillede bønder eller borgere, for kun sådanne havde råd til en så fornem ekvipage.

FAR KOMMER HJEM FRA ARBEJDE

Men for at vende tilbage til den situation, hvor mor sad med mig på skødet foran det store stuevindue og sang børnesange for mig, mens vi ventede på, at far skulle komme hjem fra arbejde, så hændte det selvfølgelig, at far nåede at komme hjem, før sangen var slut, og så vidste jeg, at vi var nødt til at afbryde, fordi vi skulle spise aftensmad. Der gik dog et lille stykke tid, før far kom ind, for han skulle først stille sin cykel ude i den aflåste garage bag ved indkørslen til huset, og derefter gik han gerne ud i udhusets vaskerum, for at vaske sine i reglen meget snavsede hænder og ansigtet. Jeg stod spændt og ventede på, at han skulle træde ind ad køkkendøren, for jeg holdt meget af min far, og jeg vidste, at han straks ville løfte mig højt op i luften flere gange, alt mens han smilede og sagde et eller andet til mig. Det var gerne den måde, på hvilken han viste, hvor meget han holdt af mig.

Når far kom hjem fra arbejde, ville han også gerne give mor et kram og et lille kys, for at fortælle hende, hvor meget han elskede hende. Men mor var allerede dengang meget forbeholden og afvisende overfor far, i hvert fald, når der var andre til stede, også selvom det kun var lille mig. Jeg hæftede mig dog ikke så meget ved dette dengang, for jeg havde indtrykket af, at til trods for mors store hæmmethed i at udtrykke følelser, så holdt hun mindst lige så

meget af min far, som han af hende. Først som voksen indså jeg, at en kvinde, som min mor, der både var psykisk og fysisk stærkt hæmmet, var nødt til at holde sin mand på en vis afstand, fordi den fysiske nærhed mellem parterne vakte hans naturlige seksuelle begær. Og min mor følte efter eget senere udsagn væmmelse ved alt, hvad der havde med seksualitet at gøre, og det gav hun i sin uforstand og uvidenhed far en væsentlig del af skylden for. I lighed med andre kvinder af hendes egen generation var hun opvokset med eftervirkningerne af 1800-tallets formørkede, victorianske syn på kærlighedslivet. Hun havde som mange af sine medsøstre følelsen af og forestillingen om, at sex var noget dyrisk, ja, nærmest noget svinsk og dermed det forbudte, som man ikke talte om og helst heller ikke burde tænke på. Sex var forbeholdt mændene, siden det nu ikke kunne være anderledes, for disse var generelt set nogle liderlige bæster, der havde svært ved at holde drifterne i ave.

ET TABUBELAGT EMNE

Det seksuelle var desuden et tabubelagt emne helt op til midten af 1950erne, så derfor talte mand og kone i reglen ikke med hinanden, og normalt heller ikke med deres huslæge, om, hvad der eventuelt kunne være af problemer i samlivet. Dertil kom, at der især dengang hvilede et tungt åg på kvinderne i almindelighed, idet de gik i evig angst for uønsket graviditet, og ansvaret for svangerskabsforebyggelse var efter stiltiende overenskomst oftest lagt på manden, som derfor skulle sørge for at købe og bruge kondom. Men mænd er i reglen store egoister, når det kommer til det seksuelle, og det kunne derfor hænde, at manden i sin seksuelle ophidselse glemte eller undlod at benytte kondomet, og så var risikoen for uønsket graviditet jo selvsagt relativt stor. Det kan man se af, at almindelige og ikke sjældent fattige familier både dengang og i tidligere tid ofte fik mange børn, idet det ene barn i reglen fulgte lige efter det andet, indtil forældrene havde fået 8-10 børn, hvilket ikke var ualmindeligt, men nærmest sædvanligt.

Men hvad kirkebøgerne ikke melder noget om, er de mange ufrivillige og især illegalt provokerede aborter, der forekom dengang, og som er forekommet gennem tiderne helt op til vore dage. De legale aborter, der blev foretaget af læger, blev i min ungdom kaldt for svangerskabsafbrydelse, og de illegale aborter, der blev udført af de såkaldte kvaksalvere, kaldtes for fosterfordrivelse. Antallet af anslåede illegale aborter begyndte først for alvor at aftage, efter at en ny svangerskabslov var blevet vedtaget i Folketinget i 1970. Adgangen til abort skulle dog afgøres af de lægelige og sociale myndigheder, men da det årlige antal lovlige aborter op til 1973 blev opgjort til ca. 13 000, valgte politikerne at indføre fri adgang til abort. Det betød omgående en hastig stigning i antallet af aborter, men efter nogle år stabiliserede tallet sig til omkring 30 000 tilfælde pr. år.

Adgangen til fri abort er blevet livligt og heftigt diskuteret både før og efter lovens vedtagelse i 1973, og der findes naturligvis tilhængere så vel som modstandere af denne. Tilhængerne, særlig blandt kvinderne, hævder at der er tale om en menneskeret, mens modstanderne mener det drejer sig om drab på uskyldige og forsvarsløse ofre. Mere sagligt indstillede tilhængere er af den opfattelse, at adgangen til fri abort måske har fristet, eller i hvert fald kan friste kvinderne til at benytte fremkaldt abort i stedet for præventive midler. Senere er der så kommet den såkaldte fortrydelsespille, som ifølge mediernes oplysninger benyttes af en hel del kvinder.

For mine forældres vedkommende bevirkede mors frygt for graviditet og fødsel, at der skulle komme til at gå cirka fem år, førend det næste barn, min bror Benny, kom til verden. Det betød samtidig, at jeg faktisk kom til at føle mig som enebarn, idet jeg jo i de fem år var genstand både for mine forældres og mine bedsteforældres og den øvrige families fulde opmærksomhed, interesse, omsorg og kærlighed.

MIN LILLEVERDEN

Formentlig fra omkring sommeren 1931-32, da jeg var to-tre år, husker jeg det indtryk de små fugle gjorde på mig. Gråspurvne var jo daglige gæster på gårdspladsen og i hønsegården, hvor de pikkede af det korn, der blev kastet ind til hønsene. Det undrede mig, at fuglene havde vinger og kunne flyve frit omkring, som de havde lyst til. Småfugle som musvit, blåmejse, dompap, bogfinke, vipstjert, løvsanger var sjældnere at se, men en enkelt eller et par af disse dejlige fugle kom dog jævnligt på besøg, fortrinsvis i for- eller baghaven, og særlig i bærtiden. Solsorten var også en jævnlig gæst i haven, hvor den pikkede efter regnorm eller gjorde sig til gode med nogle af frugtbuskenes bær eller frugttræernes frugter, særlig kirsebær, ribs, solbær og jordbær. Derfor havde far da også ophængt sølvpapirsstrimler i kirsebærtræerne og frugtbuskene, og langs jordbærbedene var der udspændt snore, på hvilke sølvpapirsstrimlerne var fastgjorte. Men nogle af fuglene, især solsortene, syntes hurtigt at lære, at der ikke var nogen fare på færde, så på trods af alle modforanstaltninger fortsatte de med at tage for sig af de mange fristende og saftige bær. Hver dag ved aftenstid sad solsorten i et træ og lod sin karakteristiske og smukke melodiske sangstemme høre, til glæde for voksne som for børn, men ikke altid for min far, som bandede over at ukræene åd bærrerne på buske og træer i haven.

Jordbærrerne var for resten især også eftertragtet af de lidt større snegle, som ofte havde ædt op til en tredjedel af nogle af de dejligt modne bær. Sådanne jordbær fandt jeg ulækre og ville derfor ikke spise dem, selv efter at de var blevet rensat og skyllet. I det hele taget syntes jeg, at snegle var nogen underlige og uforståelige dyr, men deres i reglen meget smukke spiralformede

huse fascinerede mig, og jeg samlede derfor en overgang på tomme sneglehuse.

Nogle af de småfugle, jeg især holdt meget af, var svalerne med de to lange, elegante halespidser. Hvert forår omkring første maj vendte de tilbage fra deres vinterophold i Sydafrika, og så havde de travlt, enten med at bygge reder under tagskægget på udhuset eller med at udbedre de gamle lerklinede reder, som de tog i besiddelse igen. Der var op til tre svalereder ad gangen, og det har antagelig været de samme svalepar, der vendte tilbage år efter år, eller måske nogle af deres unger. Når de så havde lagt deres æg og udruget disse, fik de atter travlt med at flyve omkring og finde mad til de forslugne unger. Dette gentog sig to gange i løbet af sommeren. Der var i reglen omkring 4-5 unger ad gangen, som stak deres små hoveder med vidt åbne, gullige gab ud over redekanten, og så snart forældrene havde fodret et par af dem med de fangne insekter, og var fløjet af sted igen, så gav ungerne sig til med deres hæse stemmer at pippe så højt og ind-trængende, at der til tider lød et infernalsk spektakel, især fordi lyden gav ekko mellem husmurene.

Det hændte ikke så sjældent, at en af de endnu nøgne unger faldt eller ved et uheld blev skubbet ud af reden og havnede nede på fliserne foran udhuset. Hvis den endnu var i live, forsøgte den at rejse hovedet og spjætte lidt rundt på stedet, og det fangede naturligvis straks kattens opmærksomhed. Katten, vi havde, hed Mis, og det var en almindelig grå huskat. Den sprang til og greb det arme kræ med gabet og forsvandt ind mellem nogle af havens tætte buske. Hvad der videre skete her, kan man nok forestille sig. Men det kunne dog ske, at min mor eller far kom katten i forkøbet, og hvis de skønnede, at ungen var levedygtig, lagde de den tilbage i reden, hvor den i lighed med sine søskende var i sikkerhed for katten. Var ungen derimod ikke levedygtig, blev den klasket hårdt mod fliserne, så den døde på stedet, og det lille fuglelig blev derefter kastet på møddingen. Senere, da jeg blev stor nok, til at forstå lidt af, hvad der foregik, ville jeg have at vi lagde den lille døde fugleunge i en æske og begravde den i haven. Det syntes min far var at gå for vidt, så det var gerne mor, der deltog i begravelsen af det døde lille kræ.

Men hen i september var det slut med at høre svalernes "kvivit, kvivit", for da forlod de sammen med deres artsfæller Danmark, for at vende tilbage til deres vinterkvarter i Sydafrika, sådan som man for resten kan læse så poetisk om i H.C.Andersens dejlige eventyr "Tommelise".

En anden og endnu tidligere forårsbebuder var stæren, og til den havde far lavet en redekasse, som var sat op i et af de lidt højere træer, der stod omme bag ved udhuset. Stæren er især kendt for sin hæse stemme, og hvert år i februar lød det fra de voksne: "Stæren er kommet!", og det betød, at det dejlige forår snart nærmede sig. Stæreparret fik i reglen 4-6 unger, men dem fik man ikke at se, for de holdt sig skjult i redekassens normalt sikre ly, og kom først frem, når de var flyvefærdige. Det gjorde de i juni, hvor de sluttede sig til

de andre flyvefærdige stæreunger, og i store flokke fløj de hen over himlen og øvede sig til det kommende træk vestpå til Sydengland, hvor de overvintrer.

En lidt sjældnere fugl var nattergalen, som hvert år i begyndelsen af maj ankommer fra sit vinterkvarter i tropisk Østafrika. Den bygger normalt sin rede på jorden under tætte buske, og her lægger den i reglen 4-6 æg, men det gjorde den imidlertid ikke i vores have, måske på grund af katten. Det hændte dog, at den sad i et af træerne om aftenen og lod sin sangstemme høre.

IKKE GØRE DYR FORTRÆD

Nogle dyr, som jeg heller ikke var så meget for at røre ved, var sommerfuglelarver af alle mulige slags, men jeg syntes de var interessante. Jeg husker specielt kålsommerfuglens kæmpestore grønne larve med de mange ben og den karakteristiske "pig" på ryggen. Den fede og velnærede larve kravlede omkring på de grønne kålblade og åd løs, men da jeg fik fortalt, at den en dag ville blive til en af de meget smukke hvide sommerfugle, der så ofte flagrede rundt i haven, undrede det mig meget, hvordan dét kunne gå til. Det var simpelthen uforståeligt, at den fede, kluntede og grådige larve kunne forvandle sig til den lette, sarte og elegante hvidvingede sommerfugl, der hver sommer flagrede ubekymret omkring mellem buskene i haven. Men jeg måtte jo tro det, når de kloge voksne sagde, at sådan forholdt det sig.

Allerede som helt lille havde jeg en udpræget modvilje imod at gøre dyr og planter fortræd, og jeg nænnede end ikke at træde på de bittesmå såkaldte "pissemyrer", som det ofte vrimlede med i haven eller på gårdspladsen. Jeg kunne heller ikke nænne at rive blade af træer eller buske, eller at knække grene og kviste, og heller ikke at ødelægge blomster. De fleste børn, jeg som voksen har iagttaget, er i reglen tilbøjelige til at træde mindre insekter ihjel, ligesom de tankeløst og i flæng river blade af buske og træer, og uden mindste tøven ødelægger selv de allersmukkeste blomster.

HØNS OG DUER, ÆNDER OG GÆS

Skønt der ikke var nogen form for overdækning over hønsegården, fløj hverken hønsene eller ænderne nogen steder. De baskede højst lidt med vingerne, mens de småfløj rundt i hønsegården og klukkede og skreg eller skræppede på livet løs. Senere forstod jeg, at hønsene og ænderne ikke kunne flyve, fordi de var stækkede, som man kaldte det. At stække en fugl vil sige, at man bortklipper det yderste af svingfjerene, og det bevirker, at den er ude af stand til at flyve højt og langt. Vi havde omkring 10-12 høns, både brune og hvide italienere og en enkelt brun italienerhane. Hver eneste morgen, når hanen blev lukket ud af hønsehuset, hoppede den op på møddingen og derfra op på en af hegnets pæle, hvor den stod og galede af fuld hals, i kor med alle de andre haner rundt om i nabolaget. Når den var færdig med sin daglige morgenrutine, hoppede den ned på møddingen og derfra ned i hønsegården blandt hønsene

og ænderne, hvor den gav sig til at spankulere rundt og inspicere sit "harem", kun afbrudt af en jævnlig pikken efter korn eller andet på jorden. Selvom hanen så let som ingenting kunne være fløjet ned på jorden udenfor hegnet, gjorde den det aldrig nogensinde.

Hane og andrik og høns og ænder syntes at tolerere hverandre, men det skete ind imellem, at de jagtede hinanden rundt i hønsegården og hakkede eller nappede hverandre, hvis de kunne komme til det. Men i næste øjeblik faldt gemytterne igen til ro og gav sig til at fortsætte deres evindelige pikken og snadren i jorden, eller drikke af det vandtrug, der var opstillet i hønsegårdens skyggeside. Den ene hønes hakken på den anden, ophørte normalt først, når den anden høne viste tydelige tegn på overgivelse og underkastelse. Om livet i andegården kan man bl.a. læse i nogle af H.C.Andersens andre dejlige eventyr, som f.eks. "Den grimme ælling", "I andegården" og "Gårdhanen og vejrhanen".

Mine forældre havde i reglen også et par gæs, som blev fedet op til slagting på Mortensaften. Gæssene gik dog for sig selv i et lavt ståltrådsbur, som blev anbragt på grøfttekanten uden for haven, hvor der var friskt, grønt græs. Efterhånden som græsset indenfor buret var blevet ædt af gæssene, blev buret flyttet til et nyt sted med frisk græs, og således fortsat, så længe der var grønt græs på arealet. I den sidste tid blev de fodret med forskelligt køkkenaffald og fik tilskud i form af majs og andre former for korn.

Duerne, hvoraf nogle var danske tamduer og andre brevduer, fløj derimod frit ud og ind af deres huller i muren oppe over hønsegården, og de kunne i nogle tilfælde bevæge sig langt bort fra stedet og være væk i flere timer. Men i lighed med hønsene var også duerne ringmærkede, så de i reglen ville blive afleveret til ejeren igen, hvis de ellers blev fundet, levende eller døde. Duerne er monogame og holder sammen parvis, men trives samtidig godt i grupper.

Da jeg mange år senere, mere præcist i 1962, fik den idé, at ville lave en tegnefilm over H.C.Andersens herlige historie "Det er ganske vist!", som jo delvis foregår i et hønsehus og i en hønsegård, og blandt duerne på dueslaget, tænkte jeg tilbage på hønsegården og hønsehuset i mit barndomshjem i Tillitse. Scenerne med hønsehus, hønsegård og dueslag er derfor tegnet på grundlag af mine egne barndomsoplevelser og -erfaringer med høns og duer. Denne lille film og dens "skæbne" vil blive omtalt i en senere sammenhæng her i biografien.

Her ses min et år ældre fætter Børge og mig under en udflugt til Maglehøj Strand, hvor vi har været så heldige at få hver en is med chokoladeovertræk. Det var en sjældenhed, som vi forstod at sætte pris på. Fotoet er taget af min onkel Johannes, som var en ivrig amatørfotograf, der selv fremkaldte sine rullefilm og kopierede sine papirbilleder. Det er især takket være ham, at der eksisterer en del fotos fra vores barndom. – Privatfoto: © 1932 tilhører Harry Rasmussen.

SOMMERGLÆDER

I den herlige sommertid, hvor alt stod i flor og de solfyldte dage syntes lange, hændte det lejlighedsvis at vi fik besøg af Johannes, Alma og Børge, som kom cyklende fra Nakskov, hvor de boede på Tollesensvej. Var vejret særlig godt gik turen i fællesskab ud til Maglehøj Strand, ikke altid for at bade, men blot for at nyde synet af det store hav, Østersøen.

På disse udflugter fik Børge og jeg i reglen hver en is, oftest en af de aflange, runde mælkeis til 10 øre, men vi var særligt glade, når der vankede en firkantet ispind med overtrækschokolade. Den kostede så vidt jeg husker 25 eller 35 øre. Vores mødre var dog ængstelige for, at vi skulle komme til at spille chokolade på vores nyvaskede og nystrøgne fine hvide tøj, så det tog lidt af fornøjelsen ved at nyde isen.

På et senere tidspunkt, så vidt jeg erindrer omkring 1939, købte min onkel og tante en sommerhusgrund ude ved Maglehøj Strand, hvor de til at begynde med camperede i telt. De tilbragte siden da de fleste sommer-weekender og især sommerferierne på stedet, hvor dagliglivet foregik på meget interimistiske og primitive vilkår. Men glæden og fornøjelsen over naturen og landliggerlivet var til gengæld en stor kontrast til dagligdagens tilværelse i byen.

Efter at mine forældre, to brødre og jeg i april 1939 var flyttet til København, fik jeg den store glæde at tilbringe skolesommerferierne 1940-42 hos min onkel, tante og fætter Børge i Nakskov, hvilket jeg naturligvis vil fortælle betydeligt mere om, men i kronologisk orden.

DEN SØDE JULETID OG DAELLS VAREKATALOG

Det første bud om, at julen nærmede sig, var især at det årlige julekatalog fra Daells Varehus i København kom med posten. Det skete vistnok allerede i begyndelsen af november måned, således at provinskunderne havde tid til at studere katalogets store vareudbud og gøre deres postordrebestillinger på de varer, som man ønskede at få tilsendt pr efterkrav.

Kataloget var fyldt med billeder af de udbudte varer af alle slags, herunder ikke mindst en masse forskelligt legetøj, som jeg naturligvis studerede med særlig interesse. Der var en hel del legetøj af celluloid, som f.eks. vellignende ænder, der kunne flyde på vandet i vaskefadet, pigedukker, klovne og meget mere, tøjdyr af alle slags og ikke mindst nisser, og trælegetøj i form af klodser, husdyr og zoologiske dyr, hestevogne, brandbiler og almindelige biler, og legetøj af metal, så som byggesættet "Mekano", hvormed den fingernemme og snilde kunne bygge forskelligt, mobilt legetøj, og der var ikke mindst tinsoldater af forskellig slags, og såkaldt mekanisk legetøj, biler, motorcykler og flyvemaskiner, dansende aber, klovne og marcherende soldater, som kunne trækkes op og bevæge sig i nogle minutter ad gangen, indtil fjederkraften var brugt op, og legetøjet måtte trækkes op på ny.

Desuden var der en mængde forskelligt gummilegetøj: bolde, dukker og dyr. Dertil kom soldater, cowboys og indianere i et plastmateriale, og selvom jeg endnu ikke vidste, hvad cowboys og indianere var for noget, syntes jeg, at de kulørte figurer var spændende og lidt mystiske, særlig indianerne, der var rødbrune i ansigterne og på hænderne, og nogle af dem havde flotte fjerprydelser på hovedet.

Så vidt jeg husker, var noget af det første legetøj, jeg selv ønskede mig til jul, en flot hestevogn med et forspand af to brune heste, og en kusk, der sad på bukken og holdt tømme med den ene hånd, og som havde en pisk i den anden hånd. På vognens lad var der bl.a. mælkejunger. Både vogn, heste og kusk var lavet af træ, som så meget andet legetøj dengang. Et materiale som plastic blev først anvendt i legetøjsindustrien fra omkring 1950'erne, men til gengæld kom det efterhånden til at erstatte træ mere og mere, således at der i 1990'erne og senere kun forekom meget lidt vestligt produceret legetøj i træ.

(Fortsættelse følger i afsnit 06)